

Тельна О. А.,
канд. пед. наук, доцент кафедри корекційної освіти
та спеціальної психології
*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна
академія» Харківської обласної ради*

ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ІЗ ГЛИБОКИМИ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Система освіти ХХІ ст., відповідно до вимог сучасного світу, потребує докорінного переосмислення, практичної реалізації базових принципів компетентності. Згідно з Концепцією ЮНЕСКО, у школі дитина має навчитися пізнавати, працювати, жити [2]. Тому світові тенденції розвитку середньої загальної освіти нині характеризуються переходом від традиційної репродуктивної моделі школи до розвиваючої конструктивної моделі, орієнтованої на здатності та потреби всіх учнів. Обновилась і функція школи, що тепер мусить забезпечувати не тільки навчання та виховання, але й соціалізацію школярів, формування їхньої життєвої компетентності, розвиток соціально значимих якостей особистості. Відповідно, змінилась і мета шкільної освіти, що на сучасному етапі полягає у формуванні особистості, котра буде здатна отримувати глибокі знання, професійні навички, вільно орієнтуватися, самореалізовуватись, саморозвиватись і самостійно приймати правильні, морально-відповідальні рішення в умовах мінливого світу.

Феномен життєвої компетентності особистості в різний час вивчали такі вчені, як О. Бандура, Ю. Бондаренко, П. Горностай, І. Дикун, І. Єрмаков, Г. Несен, Є. Павлютенков, Г. Пузіков, Л. Сохань, М. Степаненко, Т. Титаренко, І. Ящук та інші. У педагогіці поняття життєвої компетентності особистості розглядається переважно як наявність в учня комплексу знань, умінь, навичок і життєвого досвіду, необхідних для розв'язання життєвих завдань і продуктивної життєдіяльності.

Для учнів із глибокими порушеннями зору життєва компетентність – це сукупність загальних (притаманних усім успішним людям) і спеціальних (важливих тільки для осіб із порушеннями зору) установок і якостей особистості, що

забезпечують її готовність і здатність до здійснення ефективної самостійної життєдіяльності в соціумі.

На нашу думку, компонентами життєвої компетентності дитини з глибокими порушеннями зору можна вважати:

1. Інтерактивний компонент, який вміщує дві складові:

- комунікативну (суто мовленнєві вміння: навички усного та писемного монологічного і діалогічного мовлення, невербального спілкування, навички продуктивного слухання),
- психологічну (емпатія, відкритість, толерантність, культура й етика спілкування);

2. Діяльнісний компонент, який містить дві складові:

- оперативну (володіння навичками виконання конкретних практичних дій, інтелектуальних операцій),
- особистісну (лідерські якості, вміння працювати в команді, ініціативність, готовність виконувати настанови інших, відповідальність, товариськість, самоконтроль тощо);

3. Мотиваційний компонент, який також містить дві складові:

- внутрішню, або біологічну (темперамент, характер, природна (біологічна) активність, допитливість, комунікабельність тощо),
- зовнішню, або соціальну («Я»-образ, спрямованість особистості, соціальні експектації, соціальна активність, життєвий сценарій, рольовий репертуар, цілепокладання тощо).

Наведені складові життєвої компетентності особистості з глибокими порушеннями зору є взаємообумовленими та взаємозалежними. Вони формуються впродовж тривалого часу, котрий охоплює усе дошкільне та шкільне дитинство, а в деяких незрячих осіб можуть залишатися не сформованими навіть у дорослому віці. Тому, в умовах інклюзивного навчання педагогам і психологам необхідно особливу увагу приділяти формуванню в учнів із глибокими порушеннями зору наведених складових елементів життєвої компетентності, що сприятиме їхній майбутній соціалізації та інтеграції в суспільство.

Отже, підсумовуючи сказане вище, зазначимо, що ознакою гармонійно розвиненої життєво компетентної особистості є рівноцінна сформованість усіх трьох компонентів: інтерактивного, діяльнісного, мотиваційного. Проте фахові дослідження (П. Горностай, О. Клопоти, В. Кобильченка, Є. Синьової та ін.) показують, що глибокі порушення зорового аналізатора в ранньому дитинстві спричиняють появу численних вторинних порушень, які

роблять психофізичний розвиток незрячої дитини аномальним. Це зумовлює необхідність приділення особливої уваги цілеспрямованому формуванню в учнів із глибокими порушеннями зору, котрі відвідують інклюзивні заклади освіти, означених компонентів і складових життєвої компетентності, що забезпечать їм подальшу адаптацію й інтеграцію у суспільстві.

Список літератури:

1. Життєва компетентність особистості / За ред. Л.В. Сохань, І.Г. Єрмакова, Г.М. Несен. – К.: Богдан, 2003. – 520 с.
2. Горностай П.П. Життєва компетентність в умовах обмеженості життєвого світу. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: науково-методичний збірник [Ред. кол. Н. Софій (голова), І. Єрмаков (керівник авт. Кол.і науковий редактор) та ін.]. – К.: Контекст, 2000. – 336 с.
3. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Титаренко Т.М. – К.: Либідь, 2005. – 376 с.